

ביאורים

מהדורת אור עציון

²⁹ **בשלב התשיעי** הוא ינסה להוכיח את אותו המשפט ויבחן האם הוא דבר מחויב המציאות, ואז הוא יוכל ללמוד ממנו דברים נוספים, או שהוא דבר מן הנמנע, ואז הוא ישלול אותו ואת כל הדומים לו. לאחר שהוא שלל את הדברים הנמנעים, יישאר לו הדבר המסוים לו הוא ייחול, וזהו **השלב העשירי** שבו לאחר שהוא סינן את כל הדברים המסופקים והלא הגיוניים, נשאר בידו רק אותו הדבר שלו ציפה.

³⁰ אותו אדם חקר עשר חקירות ולא הרפה. ואילו הוא היה נעצר בעודו בחקירה הרביעית למשל, הוא אף פעם לא היה מגיע למסקנה שאלה הוא הצליח להגיע לאחר החקירה המרובה של עשרת השלבים אלא היה נשאר עם כל הספקות שהתלבנו בששת השלבים הבאים. גם אם אדם עוצר באמצע החקירה, אם הוא זוכר באיזו נקודה הוא הפסיק את החקירה הוא יוכל להמשיך את החקירה מאותה נקודה בה עצר, אבל אם הוא אינו זוכר היכן עצר הוא יצטרך להתחיל את החקירה שלו מחדש ומה שחקר עד עתה לא יועיל כלום.

³¹ כמו שאמרנו לעיל, בתחילת המאמר, ישנם שני סוגים של אנשים המואסים בחכמה: א. אנשים שאינם יודעים את הדרך אל החכמה וחושבים שדבר שקרי הוא האמת וכן ההיפך. ב. אנשים שמכירים את הדרך של החכמה ואת החקירה, אך הם נוטשים את אותה הדרך ואינם מסיימים את החקירה עד הסוף, ולכן נוצרים אצלם הרבה מאוד ספקות, ועליהם אמר שלמה המלך (משלי כא, טז): "אדם תועה מדרך השכל, בקהל רפאים ינוח". וכתב רבנו בפירושו לפסוק: "בעולם הזה כפי שאתה רואה מי שאין לו דעה יאבד ללא תבונה וללא הבחנה ויפול בכל רע. ולעולם הבא לא יגיע אל האושר, כי אין להגיע אליו אלא במשמעת לה", ואין דרך למשמעת כי אם בידיעה".

³² חז"ל (סנהדרין פח:): אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת". רבנו לומד מכאן (כמו שכתב הרמב"ם בהקדמות למשנה) שכאשר שני אנשים בעלי אותו כח שכלי מתווכחים, לבסוף לא תהיה ביניהם מחלוקת מפני שהם יגיעו להכרעה, אך כאשר הלימוד נעשה שטחי נוצרות מחלוקות רבות מפני שהנחלקים אינם יורדים לסוף העניין ואף שהם עדיין רחוקים מלסיים את הלימוד הם חושבים שכבר ניתחו את העניין עד תומו.

³³ מכאן לומד רבנו שאדם שיש לו ספקות רבים אינו יכול להתלונן כלפי הקדוש ברוך הוא, מפני שהספקות באים בגלל חוסר החכמה שיש בו או קוצר החקירה שלו, ואם הוא היה יותר משכיל או שהיה מסיים את החקירה אולי לא היו לו ספקות ושאלות.

³⁴ לא ניתן לדעת דבר בשלמות ללא שלב של ספקות. אדם הרוצה לדעת דברים ללא שלבים של ספק, רוצה בעצם להיות בדרגת בורא ולא בדרגת נברא, מפני שכל הנבראים מגיעים לידיעות ברורות על ידי עיון וחקירה ועוברים שלבים רבים של ספקות ושאלות וניתוחים הלוקחים זמן רב.

³⁵ על אלו הטורחים בסבלנות עד שהם מצליחים לפתור את כל הספקות ולהגיע אל האמת אמר שלמה (משלי כה, ד): "הגו סיגים מכסף ויצא לצורף כלי". בפירושו למשלי חיבר רבנו את הפסוק הזה עם הפסוק הבא - "הגו רשע לפני המלך ויכון בצדק כסאו" והסביר שכמו שכשהצורף מוציא את הפסולת מהכסף הוא מצליח ליצור כלי טוב, כך גם מלך צריך להוציא את הרשעה ממדינתו על מנת שיוכל לשלוט כראוי.

³⁶ וכן נאמר עליהם הפסוק (משלי ל, לג): "כי מיץ חלב יוציא חמאה, ומיץ אף יוציא דם", שפירושו הוא - אדם שסוחט חלב יוציא חמאה - שמנת משובחת, אך אדם שסוחט את אפו יותר מידי יוציא דם, זאת אומרת שאל לו לאדם לכעוס יותר מדי מפני שיצא מכך רק רע, אלא עליו לעסוק בדברים טובים ואז יצמחו לו תוצאות טובות כמו שאומר הנביא הושע (י, יב): "זרעו לכם לצדקה, קצרו לפי חסד" ופירות עמלו יבשילו ככתוב (משלי ג, יח): "עץ חיים היא למחזיקים בה".

השלמת דרגות העיון

ויעלה בשמינית אל ההגדה האפשרית ויחקר עליה אם היה אפשר הגיד המגיד עליה אם לא.²⁹ ואחר כך יעלה בענין התשיעי אל הבאת הראיה בדבר ההוא, אם הוא מן הראוי³⁰, יוציא ממנו מה שמחויבו בקצת הדרך אשר אני עתיד לבררה. אבל הנמנע ימנע בו כל הדומה בדבר אשר גזר בו. וכאשר יבטלו כלם ולא נשאר כי אם האחד ההוא אשר עלה בידו בענין העשירי והזדקק לו והזדקף, יפיל כל השערים הראשונים מלבד אשר היו מספקים מבקשו ומשפשים אותו קדם העיון בו, והסיר כל אחד ואחד מהם.³⁰ וכבר התבאר, כי המעין החל בעיון מדברים מערבים, ולא זז לזקק אותם תשעה מעשרה, ואחר כך שמנה מתשעה, ואחר כך שבעה משמנה, עד שיסתלקו מעליו כל הערובים, נשאר לו המזקק הצרוף. ואם הוא פוסק העיון בהגיעו אל הענין הרביעי או החמישי או איה מעלה שתהיה, כבר סרו מעליו מן הספקות כפי המעלות אשר הניח אחריו, ונשאר עליו מהם כפי אשר הניח מן המעלות לפניו. ואם הוא מחזיק הענין שהגיע אליו³¹, יקנה לו שישוּב עליו וישלימו, ואם איננו מחזיק צריך לשוב אל הענין מראשיתו.³¹ ובעבור הדבר הזה טעו אנשים רבים ומאסו בחכמה, קצתם, מפני שלא ידעו הדרך אליה, וקצתם, ידעו ונכנסו בדרך, אך לא השלימו והיו מהאובדים, וכמו שאמר הכתוב (משלי כא, טז): אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח.

³² ואמר חכמי ישראל במי שלא השלים עניני החכמה, משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו המחלוקות (סנהדרין פח:). ולמדנו מזה כי התלמידים כשהם משלימים הלימוד, לא תהיה ביניהם מחלוקות ולא ערוב, ³³ על כן אל ישיב³³ או הקץ³³, חטאו³³ על הבורא יתברך הוא הטוב, אלה הספקות סכלותו וקוצו ועצלותו בהם פאשר בארנו, ³⁴ כי לא יתכן שיהיה מעשה ממעשיו ברגע אחד בהסתלקות הספקות, כי אז היה יוצא מחק הברואים והוא נברא. ומי שלא תלה החטא בזה בעצמו, אף התאנה שישמיהו הבורא יודע מדע שאין בו ספק, כבר שאל שישמיהו אלהיו דומה לו, כי היודע בלא סבה הוא הבורא יתברך, וכאשר אני עתיד לברא. אבל כל הברואים לא יתכן שיהיה מדעם בלא סבה, והיא הדרושה והעיון הצריכים למדה מהזמן פאשר ספרנו, והם מתחלת רגעי הזמן הוא עד אחריתם בספקות פאשר בארנו.³⁵ והמשפחים הם הממתינים עד אשר יצרוף הפסוק מן הסיג, וכאשר אמר (משלי כה, ד): הגו סיגים מכסף, וימצו חלב המלאכה עד אשר יוציאו חמאתה,³⁶ וכמו שאמר (שם ל, ג): כי מיץ חלב יוציא חמאה וגו', ועד אשר יצמח זרועם ויקצרוהו, כמו שאמר (הושע י, יב): זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד, ועד שיתבשל פרי עצם וישוּב³⁶ למזון, וכמו שאמר (משלי ג, יח): עץ חיים היא למחזיקים בה.

מן הראוי וכו' - (ראה פירוש אור עציון). **מחזיק הענין שהגיע אליו** - זוכר את השלב בבירור שאליו הגיע. **ישיב** - יטען ויאשים. **הקסיב** - שאינו יודע דרכי החכמה. **הקץ** - המתרפה מלהשלים את הבירור בשלמות. **חטאו** - חסרון ידיעתו. **הסיג** - פסולת. **וישוב** - יהפוך לראוי לאכילה.